

Мянушкі як від народнага іменаслоўя

Д.Д. ПАЎЛАВЕЦ

Разглядаюцца антрапонімы-мянушкі, высвятляецца іх паходжанне, семантычныя асаблівасці, вылучаюцца антрапаасновы, падкрэсліваецца іх роля як дадатковых ідэнтыфікацыйных сродкаў і выдзялення чалавека ў соцыуме, як складнікаў бачання чалавекам свету, часткай моўнай і канцэптуальнай карціны навакольнага асяроддзя.

Ключавыя словы: мянушка, антрапонімы, моўная карціна свету, ідэнтыфікатар асобы, соцыум.

Anthroponyms-nicknames are considered, their origin is revealed, semantic features are highlighted anthroporoots are distinguished, their role as additional means of identification and isolation of a human in society, as a component of human vision of the world, part of the linguistic and conceptual picture of the environment is emphasized.

Keywords: nickname anthroponym, linguistic picture of the world, identification of the person, society.

У сувязі з узмоцненай зацікаўленасцю да вывучэння моўнай асобы і моўнай карціны свету павялічваецца роля даследавання асабовых імёнаў, у прыватнасці антрапонімаў, якія з'яўляюцца адным з найгалоўнейшых кампанентаў-складнікаў бачання чалавекам свету, часткай моўнай і канцэптуальнай карціны навакольнага асяроддзя. Сярод антрапанімічных катэгорый, якія складаюць сукупнасць ідэнтыфікацыйных сродкаў для выдзялення асобы ў соцыуме, прыцягваюць увагу неафіцыйныя, вулічныя прозвішчы-мянушкі. Яны займаюць значнае месца ў абыдзеным жыцці індывідуума, выкарыстоўваюцца для найбольш дакладнай асобнай ацэначнай характарыстыкі называнага і выдзяляюць яго ў калектыве. «Іменна гэта група лексікі найбольш цесна звязана з жыццём і дзейнасцю чалавека. У ёй адлюстроўваюцца адносіны чалавека да грамадства і прыроднага асяроддзя, разнастайныя бакі яго штодзённага жыцця. Значыць, даследаванне гэтых назваў мае пэўную культурна-гістарычную цікавасць, з'яўляецца адной з крыніц вывучэння этнічнай гісторыі і этнаграфіі народа» [1, с. 4–5]. Аднак якраз дадзеныя лексіка-семантычная група найменш даследавана сярод беларускіх антрапонімаў. У той жа час гэта катэгорыя назоўнікаў цікавая і перспектыўная для вывучэння сваёй моўнай і сацыяльнай прыродай, устойлівасцю сістэмы камунікатыўных ідэнтыфікацыйных сродкаў, функцыянальнымі параметрамі паміж іншых уласных імёнаў, спосабамі ўтварэння і паходжання. Аднак дагэтуль пытанні паходжання мянушак, іх камунікатыўны статус, структура-семантычныя мадэлі хоць і прывабляюць вучоных, але дэтальна не распрацаваны і не абагулены ў такім аб'ёме, каб можна было гаварыць пра мянушкі як спецыяльную антрапанімічную катэгорыю, улічваючы іх функцыянальна-семантычны, сацыяльны і культуралагічны бок. У ачынным мовазнаўстве дадзеныя праблема пад тым або іншым ракурсам закрэслена ў манаграфічнай літаратуры (працы М. Бірылы, У. Юрэвіча) ды паасобных артыкулах ў перыядычных навуковых спецыялізаваных выданнях. Збор мянушак у нас практычна не пачынаўся. Зразумела, гэта няпростая праца, аднак яна неабходная для наступнага развіцця антрапанімічных даследаванняў. Без збору неафіцыйных антрапанімічных фактаў з жывой народнай мовы немагчыма паспяхова вывучыць асаблівасці ўжывання ўласных імёнаў у літаратурных творах. Без падрабязнага і глыбокага апісання народна-дыялектнай антрапаніміі нельга стварыць агульнаацэньвальную карціну гэтага лексіка-тэматычнага аб'яднання. Збор мянушак у жывой народнай мове не церпіць адвалокі: зафіксаванае сэння, заўтра ўжо можа быць згублена незваротна. Гэтага вымагаюць і акалічнасці цяперашняга стану народна-дыялектнай мовы. Таму нельга не пагадзіцца з вядомым пісьменнікам У. Юрэвічам, які заўважыў: «Антрапанімічныя знакі, якімі з'яўляюцца імёны і прозвішчы, мянушкі – не толькі моўныя катэгорыі, але і сацыяльныя адмеціны жыцця грамадства. Узаемадзейчы, яны ствараюць жывое сведчанне часу, таго, што мінуў, што ідзе сёння. Мы мала ведаем пра імёны тых тых, хто побач з намі. А ведаць трэба як мага больш, ведаць усё, вартае нашага народа і яго цудоўнай мовы.

Як пабагацелі б мы, каб больш даследавалі паходжанне беларускіх імён і прозвішчаў, традыцыйных мянушак, усяго народнага іменаслоўя, каб мелі, нарэшце, поўны збор антрапонімаў, носьбіты якіх жывуць на Беларусі і з'яўляюцца жывым помнікам» [2, с. 133].

Мянушкі – важны дадатковы ідэнтыфікатар асобы ў неафіцыйных зносінах, побытавай камунікацыі, які індывідуальна характарызуе чалавека ў грамадстве. Яны валодаюць вялікай ступенню сацыяльнай актыўнасці, маюць свае карані ў гісторыі мовы, гісторыі народнай культуры. Іх неабходна разглядаць як асаблівы від народнага красамоўства, вынік калектыўнай творчасці. Неафіцыйныя, вулічныя найменні – своеасаблівыя культурныя ўніверсаліі, якія адлюстроўваюць побыт, звычаі, традыцыі, народныя ўяўленні, нарэшце, густ народа. Нярэдка мянушкі – гэта гаваркія словы, сакаўныя, ўдала падабраныя, выразныя і празрыстыя характарыстыкі, запамінальныя вобразы. Гэта багатая нематэрыяльная духоўная культура народа, якая фармавалася цягам стагоддзяў, перадавалася з пакалення ў пакаленне: вобразы, эмоцыі, ацэнкі, якія асацыіруюцца ў свядомасці людзей з тым або іншым паняццем, з'явай, прадметам.

На жаль, прырода айчынных мянушак-прозвішчаў вывучана не так дэтальна і глыбока, хаця іх даследаванне не абмяжоўваецца выключна лінгвістычнай цікавасцю. Арэальныя мянушкі з'яўляюцца вельмі важнымі і таму, што аднолькавыя рысы побыту, умовы пражывання абумовілі і агульныя рысы з агульнаславянскай анамастыкай і адначасова адрозненні, выкліканыя лакальным бытаваннем разгляданых онімаў. Якраз у сельскай мясцовасці мянушкі жывуць найбольш актыўна па аб'ектыўных прычынах: своеасаблівы кантынгент вясковых насельнікаў, умовы побытавай камунікацыі, невялікія калектывы, дзе людзі ведаюць адзін аднаго, фальклорныя традыцыі і г. д. – усё гэта вызначала ўкладзены ў мянушку сэнс.

Аб'ектам даследавання у нашым артыкуле з'яўляецца корпус індывідуальных мянушак-прозвішчаў з в. Парэ Пінскага раёна. Невялікая вёска Парэ знаходзіцца на самым поўдні Пінскага раёна Брэсцкай вобласці. Паводле гістарычных крыніц, яна ўзнікла на пачатку XVI ст. Яна, як многія іншыя вялікія і маленькія вёсачкі, пацярпела ад выбуху на Чарнобыльскай атамнай станцыі, засыпана радыяцыйным попелам. Раз ехалася па белым свеце моладзь, не стала школы, клуба, засталіся толькі сталыя людзі, якія спрадвеку гадавалі дзяцей, ладзілі гаспадарку, радаваліся і сумавалі, марылі і кахалі, а цяпер ціха дажываюць свой век. Мінаюць гады, але памяць час ад часу вяртае ў той бласлаўлены куточак маёй Радзімы, адкуль бацькі адпраўлялі нас у вялікі свет, куды мы прывозілі на летнія канікулы сваіх дзяцей.

Жыццё ў вёсцы навідавоку: людзі ведаюць адзін пра аднаго, здаецца, усё. Кожны чалавек, які жыў у вёсцы, арыентаваўся на звычайнае права, імкнуўся жыць так, каб не дапусціць ніякай крыўды, каб годна і гожа выглядаць у вачах сваіх аднавяскоўцаў. Нормай было і тое, што амаль усе вяскоўцы, акрамя афіцыйнага прозвішча, мелі неафіцыйныя найменні, або вулічныя мянушкі. Ніхто не крыўдзіўся за іх, бо ў большасці сваёй яны не неслі ніякай зласлівасці альбо абразы, а выкарыстоўваліся як дадатковы сродак ідэнтыфікацыі вяскоўцаў, бо ў многіх супадалі не толькі прозвішчы, але і імёны і імёны па бацьку. Усе мянушкі, занатаваныя ў вёсцы, аб'ядноўваюцца ў наступныя тэматычныя групы:

I. Мянушкі, матываваныя асаблівасцямі знешняга выгляду чалавека:

Біланькі (белы) – чалавек меў белыя валасы і быў светлатвары.

Картошка – так звалі майго дзядзька, бо, калі ён вярнуўся ў канцы 40-х гг. з Данбаса, замест звычайнага бульба, ужываў картошка, якая прыляпілася да яго на ўсё жыццё.

Кошлаты – гэтак звалі мужчыну, які меў густыя скудлачаныя валасы.

Куцьк – чалавек невялікага росту, малы, куртаты. Мянушка паходзіць ад дыялектнага апелятыва *куц* 'бясхвосты, куртаты'.

Мачына – жанчына атрымала мянушку за невысокі рост, дробненькі целасклад. Назоўнік *мачына* ў гаворцы мае значэнне невялікая, малая частка чаго-небудзь.

Чапчурка – жанчыну назвалі так за тое, што вельмі любіла прыхарошвацца, *чапурыцца*.

II. Мянушкі, утвораныя на аснове метафарызацыі назваў жывёльнага і расліннага свету:

Гарбузык – так празвалі поўнага хлопчыка невысокага росту.

Гудод – атрымаў мянушку праз свой чуб і загнуты уніз востры нос, падобны на *удодаў*.

Гэляр – мужчына мянушку атрымаў ад гукапераймальнага выклічніка *гэля-гэля*, якім падзывалі гусей. Ён быў падобны да гусака, заўсёды хадзіў важна, з выпнутымі грудзьмі, перавальваючыся з боку на бок.

Жучык – так назвалі мужчыну невялікага росту, дробнага целаскладу, але вельмі пранырлівага.

Зайчык – атрымаў мянушку за невялікі рост і своеасаблівую манеру хадзіць на дыбачках і падскокваючы, нібы заяц. Да ўсяго ж, адбываецца метафарызацыя значэння лексемы зайчык: захоўваючы аднесенасць да класу зайцаў, слова характарызуе індывідыума, ахопліваючы такі комплекс адценняў, як зухвальства, трусасць.

Корсак – некаторыя даследчыкі суадносяць гэтую мянушку-прозвішча з назвай стэпавай лісіцы. Як падаецца, яна ўзыходзіць да старыжытнарускага *кърсь* ‘курыца’, бо адкуль ў Пінскіх балотах было ўзяцца стэпавай лісіцы.

Півань (певень) – мужчына атрымаў мянушку ад таго, што быў вельмі задавасты, ганарысты, хадзіў, выпячыўшы грудзі і задраўшы галаву, падобна пеўню.

Парац (перац) – атрымаў такое прозвішча за свой востры язык.

Сорока – жанчына атрымала сваю мянушку ад апелятыва сарока з-за манеры безупынна гаварыць, стракатаць, быццам сарока, разносіць навіны.

Свэнка (свінка) – гэтая мянушка мужчыны падкрэслівала падабенства з свінняй і ахоплівала комплекс такіх прыкмет, як неахайнасць, абыякавасць да чысціні, якія стваралі вобраз індывіда. У той жа час суфікс *-к-* падкрэслівае, што якасці свінні праяўляліся не напоўніцу.

Чапка – так назвалі цыбытую жанчыну з вострым носам і доўгай шыяй, падобную да чаплі, якая ў гаворцы завецца *чапка*.

Чэрка (*Чырэца*) – так назвалі жанчыну невялікага росту, якая мела шмат дзяцей, парайноўваючы яе з невялікай вадаплаўнай птушкай сямейства качыных.

Шулячок – так звалі невысокага, хударлявага, вастраносага хваткага мужчыну, парайноўваючы з птушкай атрада сокалападобных драпежных птушак – *шуляком*.

Наразь – мянушка мужчыны з вельмі скрытным характарам, негаваркім. *Наразем* у нас называюць сініцу рэmez, якая кубліцца ў недаступных, патаемных месцах.

III. Мянушкі, якія характарызуюць паводзіны чалавека, яго звычкі, фізічныя недахопы, разумовыя якасці:

Байла – жанчына атрымала сваю мянушку з-за сваёй звычкі гаварыць бесперастанку, *баяць*, апавядаць разнастайныя байкі, *небыліцы*.

Балабуха – калі быў яшчэ немаўлём, маці называла яго *балабушкай* праз пульхнасць, паўнату і падабенства з булачкай-балабухай, а калі падрос, стаў балабухам.

Блёбля – гаварыў вельмі хутка і не заўсёды зразумела, балбатаў, гаварыў нешта накшталт блё-блэ.

Бука – так называлі нелюдзімага мужчыну, акрамя таго букай палохалі малых дзяцей.

Варанька – чалавек невысокага росту, нагадваў кошык, або, па вясковаму, варанька, у якім пастухі насілі вараную ежу, беручы з сабою на папас.

Вульштык – мужчына гаварыў заікаючыся, вымаўляючы даволі часта пад час размовы вуль-вуль.

Горбаты – меў горб.

Дікар – мянушка сведчыць пра характар паводзінаў чалавека, яго нелюдзімасць, дзікаватасць.

Дэчка – так назвалі жанчыну праз яе калючы, дзікаваты характар. У гэтай мянушцы падкрэсліваецца яе падабенства да грушы-дзічкі і да нелюдзімага чалавека.

Качан – празваны так праз свае невялікія разумовыя здольнасці.

Кілунчык – атрымаў мянушку таму, што яго бацька хварэў на грыжу, якая па-народнаму называецца кіла, адсюль кілунчык – сын кілуна.

Косовокая – жанчыну так называлі таму, што яе зрэнкі былі накіраваны ў розныя бакі.

Кусюн – у дзяцінстве меў звычку кусацца, а калі падрос, дык сварыцца (грызціся) са сваімі сямейнікамі, суседзямі.

Маруда – празваны так таму, што ўсё рабіў павольна, нетаропка, марудзіў.

Тулё – з выгляду гэты мужчыны меў прыгорбленую спіну, прыўзнятыя плечы, быў сутулым, заўсёды імкнуўся быць непрыкметным, туляўся, трымаўся ўбаку.

Франтік – любіў модна апранацца, фарсіць. Наколькі памятаю, заўсёды хадзіў у галіфэ і начышчаных да бляску хромавых ботах, *франціў*.

Чуха – атрымаў сваю мянушку таму, што рабіў усё павольна, не спяшаючыся, *чухаючыся*.

Шурпа – так называлі жанчыну праз яе нехайнасць, мурзатасць.

Пампуха – поўная невысокага росту жанчына, падобная на гумавы надуўны мяч.

Райчук – вялікі аматар усім *райць*, даваць парады.

Рэпін – не мае ніякіх адносін да мастака І.Рэпіна, празваны так за тое, што на гармоніку не іграў, а рэпаў абы-як.

Сёрка – выконвала усялякую працу абы з рук, хадзіла ў задрыпаным адзенні.

Сроч – празваны так праз вялікую заднюю частку цела, таз.

Сіпсік – гаварыў прыглушана, хрыплым голасам, з прысвістаннем і невялікім сіпеннем.

Сцыкун – дзядзьку празвалі так, бо ў дзяцінстве ён часта пісяўся (сцаў) ў штаны.

Хохлік – магчыма, што гэтая мянушка суадносіцца з аналагічным апелятывам, якім ў народнай мове называлі ‘балотны дух, чорт’, бо *хохлакам* яшчэ і дзяцей палохалі.

Хрумка – так назвалі жанчыну, якая пры размове хрумкала.

Цурка – жанчына невысокага росту, падобная да невялікага кавалка бервяна, *цурбалкі*.

Цёпаўка – атрымаў сваю мянушку праз клышаногую манеру хадзіць, ці, як казалі ў вёсцы, *цёпаць*.

IV. Мянускі, матываваныя няправільным вымаўленнем імён, слоў:

Кадзіба – мянушка пайшла ад імя Аркадзь, цяжка вымоўнае для хлопчыка, які называў сябе ў Кадзь, а, вырасшы, стаў – Кадзіба.

Паўдуша – хлопчыкам ён называў сябе Паўдуша, ад памяншальнага Паўлуша, ды так і застаўся ім на ўсё жыццё. З імем Павел суадносіцца і мянушка Цпавлік.

Гіяшка – мянушка паходзіць ад скажонга вымаўлення імені Яшка.

Гангей – мянушка пайшла ад імені Андрэй, як называў сябе хлопчык у дзяцінстве, не вымаўляючы спалучэнне [др].

Дзваня атрымаў мянушку ад няправільнага вымаўлення імя Іван, Ваня. Ад гэтай жа асновы ўтворана мянушка Іванусто.

З імем *Міця* (па-мясцоваму Метро) суадносіцца некалькі мянушак: Мітюхан, Мітрохін, Метко.

Місёнька, Місык – мянускі пайшлі ад таго, што ў дзяцінстве гэтыя людзі не маглі вымаўляць гук [ш], называючы сябе адраведна Місёнька і Місык, а не Мішанька і Мішык.

Лэмар – атрымаў сваю мянушку з-за таго, што не мог вымавіць сваё імя на мясцовы манер Ладэмар (Уладзімір), а толькі гаварыў яго частку.

Талімон – мянушка, ўтвораная ад афіцыйнага бацькавага імені Філімон, сведчыць пра неўласцівы для нашай мовы гук [ф].

Холёсая – так празвалі жанчыну, бо ў дзяцінстве не магла вымавіць гукі [р] і [ш] у прыметніку харошая.

V. Мянускі, матываваныя прафесійнымі заняткамі:

Рэбак (рыбак) – асноўным заняткам гэтага чалавека была лоўля рыбы.

Капітёша – быў празваны так, бо калісьці яго бацька быў капітанам на параходзе.

Кухар – працаваў кухарам у пана.

Кушнероў – паходзіў з роду кушнера, майстра па апрацоўцы шкур.

Музэка – быў ці ні адзіным на вёску музыкантам, меў скрыпку і пастаянна іграў на ёй.

Сакратар – калісьці працаваў сакратаром сельсавета.

Чалік – мянушка суадносіцца з дзеясловам *чаліць* ‘вязаць платы’. Чалавека, які займаўся гэтым рамяством назвалі Чалік.

Швачка – жанчына займалася шыццём адзення.

Як бачна дадзеная група не такая шматлікая, бо асноўным заняткам жыхароў вёскі былі земляробства, паляванне.

VI. Мянускі, у аснове матывацыі якіх – населеныя пункты, адкуль людзі прыехалі ў вёску або калісьці недзе жылі.

Амерыканац – стары чалавек, які за польскім часам ездзіў на заробкі ў Амерыку (ЗША); *Дворчэнка* – жанчына пераехала з в. *Вялікія Дворцы*; *Зоўкенка* – жанчына пераехала з в. Зоўкенэ (афіцыйная назва Жоўкіна); *Нанькіўка, Наньковац* – жанчына і мужчына, якія пры-

ехалі з в. Наньковечэ (афіцыйная назва Ненькавічы); *Старокінка* – жанчына пераехала з в. Старыконі, *Іванчанка* – жанчына, якая прыехала з в. Іванчыцы; *Мутвічэнка* – жанчына, якая прыехала з в. Мутвіца; *Погошчук* – мужчына з мястэчка Пагост (цяпер Зарэчнае Ровенскай вобласці); *Сарнычанац*, *Сарнычанка* – мужчына і жанчына, якія былі выхадцамі з вёскі Сарнэкі (афіцыйная назва в. Сернікі); *Хвоянэц*, *Хвоенка* – так называлі мужчыну і жанчыну, якія прыехалі з в. Хвіно (афіцыйная назва Хойна).

Вышэйпададзеныя мянушкі сведчаць і пра роднасныя ўзаемасувязі з суседнімі населенымі пунктамі, пра карані роднасці асобных людзей: жанчын, якія выходзілі замуж у нашу вёску, і мужчын, якія прыходзілі сюды ў прымы. У гэтай групе пераважаюць жаночыя мянушкі, бо парскія хлопцы рэдка адпраўляліся ў прымы. Цікава, што ў гэтым пераліку не сустракаюцца цяпер блізкія і тэрытарыяльна, і адміністрацыйна вв. Ладараж, Ласіцк, Востраў, затое пераважаюць населеныя пункты, якія цяпер адносяцца да Ровенскай вобласці Украіны.

VII. Мянушкі, матываваныя метафарычным падабенствам з вядомымі людзьмі.

Ленін – знешне мужчына быў вылітым двайніком правадыра пралетарыату.

Маякоўскі – мянушка савецкай эпохі. Так празвалі чалавека, які вонкава быў вельмі падобны ростам, тварам і постацю да вядомага савецкага паэта.

Пілсуцкі – атрымаў мянушку паводле падабенства з кіраўніком Польшчы Пілсудскім.

Таранушка – гэты мужчына незвычайна высокі і худы, жартаўлівы нагадваў вядомага савецкага ўкраінскага актора-гумарыста, майстра жарту Ю. Цімашэнку.

На жаль, нам не ўдалося расшыфраваць паходжанне і значэнне шэрагу мянушак з ацэнчаным значэннем, праз іхнюю невытлумачальную унутраную форму такіх, як Гаўрам, Гінаджорка, Груль, Ёё, Йідло, Малюс, Махро, Молька, Шокорык, Тульдык, Тальто, Шмай, Чыкун і інш.

У складзе мянушак, якія адлюстроўваюць унутрысямейныя адносіны, адрозніваюць патронімы – найменні нашчадкаў, утвораныя ад імёнаў, прозвішчаў або мянушак бацькоў ці больш далёкіх продкаў па мужчынскай лініі. Сярод іх у вёсцы пашыраны сямейныя мянушкі-патронімы, якія па форме часта супадаюць з множналікавымі назоўнікамі, радзей з прыналежнымі прыметнікамі, і ўтвараюцца ад імені заснавальніка рода: *Хомінюке* (ад імя Хома), *Костюке* (ад імя Костюк), *Горошке* (ад родавага прозвішча Гарошка), *Балуке* (ад родавага прозвішча Балук), *Свенчыны*, *Хімуліковы*, *Цпаўліковы*, *Цёпаўчыны* (ад родавых мянушак Свенка, Хімулік, Цпаўлік, Цёпаўка адпаведна) і інш. Сямейныя мянушкі-матронімы – найменні нашчадкаў, утвораныя ад імён, прозвішчаў або мянушак маці ці продкаў па жаночай лініі. Яны з'яўляліся там, дзе ў сям'і не было мужчыны, і былі вельмі рэдкімі (*Мораччыны* паходзяць ад мянушкі Марачка).

Заўважана, што прозвішчы-мянушкі ўзнікаюць у асноўным па дзвюх прычынах: па-першае, найчасцей для абазначэння асоб з аднолькавымі прозвішчамі; па-другое, радзей для выдзялення па якой-небудзь рысе пэўнай асобы ад усіх астатніх жыхароў вёскі. У такіх выпадках ацэнка ўваходзіць у якасці кампанента значэння ў семантычную структуру любога, нават нейтральнага слова. Такім чынам, мянушкі з'яўляюцца яркімі моўнымі адзінкамі. Іх унутраная форма прадвызначае выразны эмацыйны план. На нашу думку, генетычна амаль кожная мянушка, валодаючы дадатковай канатацыяй, ўказвае на тую ці іншую эмоцыю. Калі мянушка выступае матываванай, то і яе эмацыйны пачатак з'яўляецца адчувальным. Ужываючыся ў якасці агульнавядомай на тэрыторыі аднаго населенага пункта, мянушка з цягам часу становіцца ўсё менш эмацыйнай, яе выразны пачуццёвы пачатак са стратай матывацыі губляецца. Як бачна, большасць мянушак мае празрыстую ўнутраную форму, асобныя патрабуюць адпаведных тлумачэнняў, каментарыяў, удакладненняў. Яны найчасцей нагадваюць вядомыя словы, у якіх пэўным чынам заменена або відазменена натуральнае для такіх найменняў значэнне, што абумоўлена спосабам мыслення пра навакольны свет. З прааналізаванага матэрыялу вынікае, што часта мянушкі – семантычныя неалагізмы, у якіх чалавек ажыўляе забытае ці пашырае старое значэнне, укладваючы новае ў агульнавядомыя лексемы, якія выконваюць ідэнтыфікуюча-характарыстычную ролю і становяцца найбольш значнымі словамі-дамінантамі пры абмалёўцы і апісанні той ці іншай асобы. Несумненна, часцей за ўсё мянушкі ўзнікаюць у выніку метафарызацыі вядомага слова, якое пачынае выконваць характарыстычную ідэнтыфікацыйную функцыю, замацоўваючыся за індывідам у якасці яго прозвішча. Падсумоўваючы, зазначым, што найчасцей метафарызуюцца канкрэтныя назоўнікі, радзей прыметнікі. Та-

кая метафарызацыя абумоўлена індывідуалізацыяй аб'екта называння. Калі кажучь зайчык, сарока, шулячок то згаданыя назоўнікі, захоўваючы аднесенасць да класу звяроў, птушак, характарызуюць індывіда, які ўключаецца у іншы рода-відавы шэраг. Падабенства з зайцам, сарокай, шуляком ахоплівае цэлы комплекс прыкмет: невысокі, баязлівы, асцярожны, зухвальскі, ці балбатлівы усёвед, разносчык плётка, ці драпежны, хіжы, вастраносы адпаведна і г. д. Такім чынам, характэрныя для дадзенага класа аб'ектаў прыметы выкарыстоўваюцца з ацэнным значэннем і як сродак атаясамлівання асобы. Той, хто гаворыць, пры гэтым не вынаходзіць новыя словы, а найчасцей выкарыстоўвае «аблічча» ўжо існых адзінак у функцыі імені новага азначанага, такім чынам выкарыстоўваецца першасны моўны матэрыял. Лексіка-семантычны састаў неафіцыйных, вулічных найменняў (мянушак) в. Парэ быў дастаткова разнастайны. Наша даследаванне пацвярджае выснову М. В. Бірылы пра тое, што «іменны-мянушкі ў час іх узнікнення маюць пад сабой які-небудзь рэальны факт» [1, с. 182]. Да ўсяго, разгледжаныя антрапонімы сведчаць пра адметнасці вясковага побыту, культуры, заняткаў, узаемасувязяў з суседзямі, выступаюць яркім відам народнага іменаслоўя.

Літаратура

1. Бірыла, М.В. Беларуская антрапанімія. Уласныя іменны, іменны-мянушкі, іменны па бацьку, прозвішчы / М.В. Бірыла. – Мінск : Навука і тэхніка, 1966. – 328 с.
2. Юрэвіч, У. Слова жывое, роднае, гаваркое. / У. Юрэвіч. – Мінск : Юнацтва, 1992. – 271 с.

Гомельскі дзяржаўны
універсітэт ім. Ф. Скарыны

Поступила в редакцию 14.01.2015

РЕПОЗИТОРИЙ ГОМЕЛЬСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМ. Ф. СКОРЫНЫ